

düsbEd

DİCLE ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ DERGİSİ
ISSN: 1308-6219 Ekim 2020 YIL-12 Sayı 25

Araştırma Makalesi / Research Article

Yayın Geliş Tarihi / Article Arrival Date

04.06.2020

Yayınlanma Tarihi / The Publication Date

19.10.2020

Dr. Öğr. Üyesi Tekin İDEM

Batman Üniversitesi
Fen-Edebiyat Fakültesi
tekin.idem@batman.edu.tr

ADANA (HAMİDİYE) SANAYİ MEKTEBİ'NDE HÂKİMİYET MÜCADELESİ VE “SANDALYE KAVGASI” OLAYI

Özet

Modern sivil teknik eğitimin gelişiminde önemli bir dönüm noktası olan sanayi mekteplerinin tarihsel gelişimi Mithat Paşa'nın 1863 yılında Niş'te hayata geçirmiş olduğu İslahhane ile başlamıştır. Bir plan dâhilinde yürütülmeyen ve bu yüzden istenilen verimin alınmadığı İslahhaneler Sultan II. Abdülhamit'in tahta çıkışının 25. yıldönümü münasebetiyle Hamidiye Sanayi Mektepleri adı ile dönüşüme uğramıştır. Adana'daki İslahhane de bu dönüşüm üzerine 22 Ağustos 1900 tarihinde Adana Hamidiye Sanayi Mektebi olarak eğitim faaliyetlerine devam etmiştir.

Adana Sanayi Mektebi faaliyetlerini; vilayet bütçesinden aktarılan ödenekler, şehirdeki hayırseverlerin yardımları, piyango çekilişleri, mektebe yardım için alınan vergiler ve konut tahsisleri ile elden edilen gelirlerle sürdürmüştür. Verilen nitelikli eğitim ve idarecilerin üstün gayretleri neticesinde mektep kısa sürede ilgi odağı haline gelmiştir. Bunun yanında; mektep faaliyetlerinin sürdürülmesi için elde edilen gelirlerle birlikte Adana esnaf ve çiftçisinin yaptırdığı işler nedeniyle mektep idarecileri önemli bir bütçeyi kontrol etmişlerdir. Adana Sanayi Mektebi'nin saygın bir eğitim kurumu olmasının yanında hükmettiği bütçe nedeniyle kuruluşundan itibaren okul yönetimini elde bulundurmak isteyen grupların da ortaya çıkmasına neden olmuştur.

Bu çalışmanın amacı; Adana Sanayi Mektebi'nin tarihsel gelişimini ve Adana Sanayi Mektebi üzerindeki hâkimiyet mücadelesini ortaya koymaktır.

Anahtar Kelimeler: Adana Hamidiye Sanayi Mektebi, İhsan Fikri, Ahmed Muhtar, Gergerli Ali, İtidal Gazetesi

AUTHORITY STRUGGLE AND “CHAIR FIGHT” EVENT AT ADANA HAMİDİYE INDUSTRIAL SCHOOL

Abstract

The historical development of industrial schools, which played an important role in the development of modern civilian technical education, started with the reformatory founded by Mithat Pasha in city of Nis in 1863. The reformatories which hadn't been carried out within a plan and therefore the desired efficiency could not be obtained so they were transformed under the name of Hamidiye industrial schools on the occasion of the 25th anniversary of Sultan Abdülhamit's throne. Because of that transformation, the reformatory in Adana continued its educational activities under the name of Adana Hamidiye Industrial School starting from August 22, 1900.

Adana Industrial School continued its activities with grants from the provincial budget, charitable giving from the city, lottery draws, rental incomes, taxes and aid allocated to the school. As a result of the qualified education and superior efforts of the administrators, the school became a focus of interest in a short time. In addition to this, together with the revenues obtained for school activities, the school administrators controlled an important budget due to the work done by tradesmen and farmers of Adana. Both being a respected educational institution and having a good income, Adana Industrial School caused the emergence of groups that desired to obtain management of the school since its establishment.

The aim of this study is to reveal the historical development of Adana Industrial School and the authority struggle over Adana Industrial School.

Keywords: Adana Hamidiye Industrial School, İhsan Fikri, Ahmed Muhtar, Gergerli Ali, İtidal Newspaper

Giriş

Sanayi mekteplerinin tarihsel gelişim süreci ıslahhaneler ile başlamıştır. Bütün vilayetlerde olduğu gibi Adana’da da modern sivil teknik eğitimin gelişimine Mithat Paşa’nın Tuna valiliği sırasında 1860 yılında Niş’te hayata geçirdiği ıslahhane projesi önyak olmuştur. Açılan ıslahhane ile o bölgede yaşayan Müslüman ve Hıristiyan; bakıma muhtaç, yetim çocukların hem barınma ihtiyacının karşılanması hem de bir meslek öğrenmeleri hedeflenmiştir (Koçer, 1992: 67-68). Mithat Paşa, ülke sanayisinin ayakta kalabilmesi için teknik bilgi verecek eğitim kurumlarının tesis edilmesini hayati derecede önemli görmüştür (Karataşer, 2017: 125). ıslahhanelerin kuruluş gerekçelerine bakıldığında:

- Osmanlı ülkesine göç eden ailelerin 5-13 yaş arasındaki fakir ve kimsesiz çocuklarını büyütme,
- Osmanlı Devleti’ndeki kalkınma çabalarına destek olabilmek. Okulda kalan çocuklara temel düzeyde eğitim; dericilik, terzilik ve kunduracılık gibi meslek alanlarında ıslahhanede kalan çocukların uzmanlaşmasını sağlamak,
- ıslahhanelerde yaşlılarıyla beraber suça karışmış küçük çocukların cezalarını çekerlerken topluma adaptasyonlarını sağlamak,
- Müslüman ve Hıristiyan çocuklarına birlikte eğitim verilerek toplumsal kaynaşmanın artması da hedeflenmiştir (Koç, 2007: 37)

Bu ıslahhanedeki eğitim ve öğretimden iyi sonuçlar alınması üzerine 1864’te Rusçuk ve Köstence’de birer ıslahhane açılmıştır. ıslahhaneler birkaç yıl içinde Anadolu ve Rumeli’deki birçok vilayette yayılmıştır. 1867 yılından itibaren Kastamonu, Bursa, İskodra, Sofya, Sivas, Edirne, İzmir, Halep, Bosna, Erzurum, Diyarbakir, Konya ve Selânik’te de ıslahhaneler açılmıştır. O güne kadar açılmış olan ıslahhaneler erkek çocuklarına mahsus olup kız çocukları için ilk ıslahhane ise yine Mithat Paşa tarafından 1868’de Rusçuk’ta açılmıştır. (Öztürk, 1999: 191). ıslahhanelerin kuruluşu; yerel idarecilerin çabaları ve ahali ile memurların maddi desteği ile gerçekleşmiştir. Bu yüzden ıslahhanelerin ülke genelinde nitelik ve eğitim bakımından bir standardı oluşmamış; bir plan ve standart dâhilinde hareket edilmemiştir. Öncelikli amaç; çocukların barınması ve işlerinin temini olmuştur (Yıldırım, 2013: 72).

Adana’da ıslahhanenin ne zaman açıldığı bilinmemekle beraber (Gönüllü, 2019: 183); bu okul Ramazanoğulları zamanından kalma bir imaretin yerine kurulmuştur. ıslahhanede; terzilik, kunduracılık ve halıcılık bölümleri açılmıştır. Daha sonra matbaa kurulunca dizgi yeri de faaliyete geçmiştir (Yurtsever vd., 1998: 40). Adana ıslahhnesi’nin kuruluşuna ait ilk bilgiler H. 1287 (1870-1871) tarihli Adana Vilayet Salnamesinde (AVS) yer almaktadır. Bu tarihte ıslahhanede çalışan memurlar ve ustaların varlığından söz edilebilir. Ustalar; 21 öğrenciye eğitim veren Dikiş makinesi ustası Keyfuruk, 7 öğrencisi olan Kunduracı Ustası Andon, 10 öğrenciye eğitim veren kilimci ustası Mehmet Ağa, 9 öğrenciye eğitim veren çulha ustası Keyfuruk idi. 1870 yılında diğer okul çalışanları; memur Derviş İsmail Efendi, Kâtip Hilmi Efendi, Türkî Hocası Nuh Efendi, Ermenice Hocası Keyfuruk’tur (Karsandık, 2012: 119-120). 1872’de ıslahhane’de: büro memuru, terzi ustası, kunduracı ustası, kilimci ustası, Türkçe ve Ermenice eğitimi veren muallimler mevcuttu. Okulda eğitim gören öğrencilerden 32’si terzilik bölümünde, 23’ü kunduracılık bölümünde, 13’ü kilimcilik bölümünde, 10’u çulha bölümünde eğitim görmekteydi. Yine henüz okumakta olan 12 öğrenci ve daha iyi eğitim almak üzere İstanbul’a gönderilen dört öğrenci ile birlikte 94 öğrenci mevcuttu (Kaplan, 2001: 82). 1872 yılında okul çalışanları; Memur Hafız Efendi, Kâtip Ahmet Efendi, Türkî Hocası Nuh Efendi, Ermenice Hocası Keyfuruk Efendi idi. (Karsandık, 2012: 119)

1872 yılında Vilayet ıslahhane Komisyonu teşkil edilmiştir. Komisyonun görevi mesleki eğitimin geliştirilmesi yönünde çalışmalarda bulunmaktır. Komisyon üyeleri; Abdulkadir Efendi, Arifzade Ömer Efendi, Merakizade Ahmet Ağa, Kamışlızade Kirkor Ağa ve İğnecizade Melkon Ağa idi (Hasgöl, 2016: 161). 1873 yılında ise bir memur, bir kâtip, bir Türkî hocası ve zabıta memuru görev yapmaktaydı. Bir kunduracı ustası ve üç kalfası; üç terzi kalfası; dikiş makinesi ustası; çulha ustası ve onun iki kalfası görev yapmaktaydı. Kunduracı Ustası Gavril, Dikiş makinesi Ustası Ahmet

Çavuş, Çulha Ustası Şemun'du. (Karsandık, 2012: 119-120). 1876-1877 senelerinde kurumun başında müdür olarak Tahir Bey bulunmaktaydı. Aynı yıl ıslahhanenin diğer çalışanları; kunduracı ustası Abdullah, çulha ustası Mahmut Çavuş idi. Her iki yılda da ıslahhanenin öğrencisi mevcudu 20 kişiden ibaretti (AVS, 1293: s.49; AVS, 1294: s.47).

Bölgede dokumacılığın yaygın oluşu ve bu alanda ortaya çıkan kalifiye eleman açığı, ıslahhanenin dokumacılık üzerinde yoğunlaşmasını beraberinde getirmişti. 1870'li yıllarda iki adet dikiş makinesi ve çırçır makinesi istenmişti. İslahhane öğrencileri ihtiyaç hâsıl olursa birçok birimde çalışabilmiştir. Adana İslahhanesinin İstanbul ile de irtibatlı olduğu görülmüş; Adana İslahhanesinden bazı öğrenciler, farklı alanlarda eğitim almak üzere İstanbul'a gönderilmiştir (Karsandık, 2012: 120-121). 1873 senesinde eğitim almak üzere dört ıslahhane öğrencisi İstanbul'a gönderilmiştir (Yurtsever vd., 1998: 10). 1870'li yıllarda vilayetin çeşitli bölgelerinden çocukların eğitim amaçlı Adana'ya getirildikleri görülmüştür. Vilayet Umumi Meclisi, Payas ve Osmaniye'den beşer çocuğun Adana İslahhanesine gönderilmesi konusunu görüşmüş ve çocukların ıslahhaneye gönderilmesini kabul etmiştir (Karsandık, 2012: 78). Remzi Oğuz Arık, on sene kadar eğitim veren ıslahhanelerin ihmalkârlık ve suiistimaller dolayısıyla kapandığını ifade etmiştir (Yurtsever vd., 1998: 40).

Adana İslahhanesinin devamı niteliğinde faaliyetlerini sürdürecektir olan Adana Hamidiye Sanayi Mektebi hakkında Ali Rıza Görgülü tarafından "*Sultan II. Abdülhamid'in Bir Yadiğârı: Adana Hamidiye Sanayi Mektebi*" adı ile bir makale çalışması yapılmıştır. Mektebin tarihsel gelişim süreci, mektep yönetimi, maaşlar, tayinler, mektep gelirleri ve mektebe aktarılan ödenekler teknik olarak değerlendirilmiştir. Buna karşılık mektep idarecileri arasındaki hâkimiyet mücadelesi konusuna değinilmemiştir. Bu çalışma ile mektep idarecilerinin, gerek kurumun saygınlığından istifade etmek istemesi gerekse, mektebin sahip olduğu ciddi bütçeye hükmetmek istemesi ve bu bütçeyi kontrol ederken yaşanan suiistimaller ortaya konulmaya çalışılmıştır. İhsan Fikri Bey'den¹

¹ **İhsan Fikri Bey:** Mehmed İhsan Bey, Ahmed Dursun Efendi ile Fatma Hanım'ın en büyük çocuğu olarak 3 Haziran 1876'da İsyambul Rumelihisarı'nda dünyaya gelmiştir. İstanbul Sıbyan Mektebi'nde dini eğitim aldıktan sonra İstanbul Soğukçeşme Askeri Rüştiyesi'ne kaydolmuştur. Önce annesinin vefatı, ardından da dedesinin vefatı üzerine babası Ahmed Dursun Efendi İzmit'e bağlı Gölcük kazasının Lütfiye köyüne dönmüştür. Mehmed İhsan Bey'in İstanbul'da yalnız kalması üzerine dayısı Hacı Ali Paşa'nın yardımıyla kaydını Selanik Askeri Rüştiyesi'ne aldırılmıştır. Rüştiyeden sonra eğitimine Selanik İdadi Mektebi'nde devam etmiştir. Selanik şehri İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin merkezi olduğu için burada İttihatçılarla ilişki kurmuştur. Selanik İdadi Mektebi'nde dördüncü sınıfa geçtikten sonra ekonomik sebeplerle okulunu bırakmış ve memuriyete başlamıştır. İstanbul'da Ziraat Bankası'nda memuriyet görevine başlayan Mehmed İhsan Bey'in İttihatçılarla teması ve Sultan Abdülhamit'e karşı çalışmaları İstanbul'da da devam etmiştir. İstanbul'da iken ikamet ettiği Sirkeci'deki Selamet Oteli Sultan Abdülhamit hafiyeleri tarafından basılmış ve yapılan sorgulamalar neticesinde Kasım 1896'da Diyarbakır'a sürgüne gönderilmiştir. Diyarbakır'da Ziraat Bankası'nda memuriyet görevi devam eden Mehmed İhsan Bey burada da siyasi çalışmalarına devam etmiştir. Diyarbakır'da başta Ziya Gökalp olmak üzere pekçok İttihatçı ile tanışmış faaliyetlerini sürdürmüştür. Bu süreçte Diyarbakır Ziraat Bankası müdürlüğüne terfi eden Mehmed İhsan Bey 15 Şubat 1899 tarihli bir soruşturma üzerine İttihatçılıktan suçlu bulunarak daha sonra kader arkadaşlığı yapacağı Ahmed Muhtar Bey ile birlikte kalebind olarak Payas'a sürgüne gönderilmişlerdir. Payas'ta bir müddet kaldıktan sonra ikilinin sürgün yeri Adana olarak değiştirilmiştir. Mehmed İhsan Bey Adana'da bulunduğu günlerde bir müddet Adana Belediyesinde kâtip olarak çalışmış, Adana'nın Girit muhacir mahallesinde inşaat ve sair işlerle uğraşmış zekâ ve gayreti neticesinde Adana Valisi Bahri Paşa'nın teveccühünü kazanmıştır. Bahri Paşa'nın himmetleriyle Adana Sanayi Mektebi'nin kurulmasında ciddi katkılar sunmuştur. Sanayi Mektebi'ndeki çabaları sebebiyle Mehmed İhsan Bey müdürlük, Ahmed Muhtar Bey ise müdür yardımcılığı görevine getirilmiştir. Mehmed İhsan Bey 1904 yılında Adana eşrafından Ramazanoğullarının kızı Fatma Hanım ile evlenmiştir. II. Meşrutiyet'in ilanı üzerine Adana İttihat ve Terakki Partisi Şube Başkanlığı yapmıştır. Hürriyet'in propagandası için *İtidal* adı ile bir gazete çıkarmıştır. II. Meşrutiyet'in Mehmed İhsan ve Ahmed Muhtar Beyler üzerindeki bir etkisi de; bu ikilinin dönemin modasına uyarak isimlerindeki Mehmed ve Ahmed kısımlarını atarak onun yerine İhsan Fikri ve Muhtar Fikri isimlerini kullanması olmuştur. Mehmed İhsan Bey; bu isim değişikliğinden sonra İhsan Fikri olarak kayıtlara geçmiştir. İtidal gazetesi, 1909 Adana Olayları sırasında Müslüman halkı korumak için yayınlar yapmıştır. Adana Divan-ı Harbi, İhsan Fikri Bey'i yargılayıp Ankara'ya sürgün etmiştir. Ulukışla Karakolu'nda jandarmalarına da yardımıyla kaçarak Mısır'a gitmiştir. Sürgün yeri önce Konya ve sonra da Beyrut olarak değiştirilmiştir. İhsan Fikri Bey 1910 sonu- 1911 başlarında Beyrut'ta

sonra mektep müdürlüğüne getirilen Gergerli Ali hakkındaki yolsuzluk iddiaları dönemin İttihatçıları tarafından neşredilen İtidal Gazetesi'nden² takip edilmiştir.

Hamidiye Sanayi Mektebi'ndeki başarıları sebebiyle İhsan Fikri ve Ahmed Muhtar Beylerin önce Maarif Müdürü Ahmet Fevzi Bey tarafından daha sonra 1907 yılında yeniden şikâyet edilmeleri ile Gergerli Ali hakkındaki yolsuzluk iddiaları ve bu konuda yapılan soruşturmalar hakkında Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde yapılan taramalarda bir belgeye ulaşılamamıştır.

1. Adana Sanayi Mektebi'nin Tarihsel Gelişimi

Adana İslahhanesinin kapanması sonrasında Sultan II. Abdülhamit'in tahta geçişinin 25. Yıldönümü anısına ıslahhaneler ülke genelinde Hamidiye Sanayi Mektebi'ne dönüştürülmüştür. Bu durum üzerine Adana Hamidiye Sanayi Mektebi, İhsan Fikri Bey'in gayretleri ve Vali Bahri Paşa'nın himmetleriyle 22 Ağustos 1900 tarihinde eğitim-öğretim faaliyetine başlamıştır. Bu mektebin yeniden hizmete girmesinde Adana Valiliğinin, mahalli halkın, Adana Ticaret, Ziraat ve Sanayi Odasının önemli katkıları olmuştur. Adana Hamidiye Sanayi Mektebi, kendisine ait bazı hususi talimat ve kararlar yanında İslahhaneler Nizamnamesi'ne dayanarak idare edilmiştir (Gönüllü, 2019: s. 184).

Vali, Adana Hamidiye Sanayi Mektebi'nin fahri başkanıydı. Okuldaki öğrenciler genellikle fakir ve kimsesiz çocuklardı. Öğrencilerden herhangi bir ücret talep edilmemiş ayrıca barınma imkânı da sunulmuştur. Öğrencilere eğitimleri boyunca burs ve ödüller verilerek başarıları desteklendiği gibi, okulu bitirince bir iş yeri açması için destek olunmuş veya çalışma imkânı sağlanmıştır. Öğretmenlerin bazıları ücret karşılığı çalışırken, bazıları ise fahri olarak görev yapmışlardır. Teorik eğitim almış öğretmenler ve ustalar okulda ders vermişlerdir. Okulda kullanılan aletler Avrupa'dan sipariş edilip ücretleri devlet tarafından ödenmiştir. Kurumun ihtiyaçları için hayır sahiplerinden yardım alındığı gibi kuruma destek için çeşitli vergiler de konulmuştur. Aynı yıl, okulun masraflarının karşılanması için yapılan talep üzerine Adana'daki Gün Hanı'nın da Adana Sanayi Mektebi'ne tahsis edilmesi kararlaştırılmıştır (Uçar vd., 2014: 14).

Tablo 1: H. 1318/M. 1900 Yılı Hamidiye Mektebi İdare Meclisi ve İdare Heyeti Üyeleri

Hamidiye Sanâyi Mektebi Görevlileri 1900 (H. 1318)	
İdare Meclisi	
Reîs	Nazır Ali Sadi Efendi
Aza	Belediye Reîsi İbrahim Efendi
Aza	Ticâret Odası Reis-i Sânisî Hacı Osman Bey
Aza	Mekteb Müdürü Abdürrahim Efendi
Aza	Eytam Müdürü Süleyman Efendi

vefat etmiştir. İhsan Fikri Bey'in Ahmet Nihat ve Ali Cavit isimli iki çocuğu olup; Cumhuriyet döneminde Soyadı Kanunu sonrasında aile "Oral" soyadını almıştır. Ali Cavit Oral, babası gibi siyasetle uğraşmış olup yedi dönem milletvekili ve üç kez Tarım Bakanlığı görevinde bulunmuştur. Ayrıntılı bilgi için bkz: (Uçar v.d., 2014: 3-22)

² **İtidal Gazetesi:** İttihat ve Terakki Fırkası'nın yayım organlarından biri olan İtidal gazetesi, yayım hayatına 1908 yılında başlamıştır. Sahipleri İhsan Fikri, Muhtar Fikri ve İsmail Safa Beylerdir. İtidal gazetesi, Adana'da çıkarılan ilk günlük (yevmi) gazetedir. Bu gazete aynı zamanda Adana basınındaki ilk fikir ve mücadele gazetesi olma özelliği de taşımaktadır. İtidal gazetesi 1909'da meydana gelen Adana Olaylarının ardından yapılan yayımlar nedeniyle kapanmıştır (Değirmenci, 2019: 32).

Aza	Buber Yuvanaki Efendi
Aza	İlyas Türkman Efendi
İdare Heyeti	
Nazır	Gergerizade Ali Sadi Efendi
Müdür	Abdürrahim Efendi (Sâniye)
Kâtib ve Fahri Muallim	Ahmed Muhtar Efendi
Muallim-i Fahri	İhsan Fikri Efendi
Muallim	Şevki Efendi
Demirci Ustası	Mehmed Usta
Marangoz Ustası	Ermenak Usta
Kunduracı Ustası	Serkes Usta
Terzi Ustası	Rupen Usta
Anbâr ve Mübayaa Memuru	Vasil Efendi
Aşçı	Ruşen Ağa
Hademe: 2	Talebe: 62

Kaynak: (Hasgül, 2016: 164)

Tablo 1'de görüldüğü üzere Adana Hamidiye Sanayi Mektebi'nin yönetiminde mektep meclisi ve idare heyeti adı ile iki ayrı heyet görev yapmıştır. Mektep meclisinde mülki ve mahalli idare amirleri ile sivil toplum kuruluşlarından ve muhtelif devlet kurumlarından üyeler bulunmuştur. İdare heyetinde ise mektepte görev yapan öğretmen ve ustalarla diğer görevliler yer almışlardır (Gönüllü, 2019: 184).

Tablo 2: H. 1320/ M. 1902 Yılı Hamidiye Mektebi İdare Meclisi ve İdare Heyeti Üyeleri

Hamidiye Sanâyi Mektebi Görevlileri 1902 (H. 1320)	
Nâzır- Umumi Vali-i Âli-i Vilayet Bahri Paşa	
Nazır-ı Fahrî İbrahim Rasih Efendi	
İdare Meclisi	
Reis	Nazır- Fahri İbrahim Efendi
Aza	Debbağzade Hacı Ali Efendi

Aza	Hacı Osman Bey
Aza	Belediye Reisi Kadri Bey
Aza	Müdür Abdurrahim Efendi
Aza	Mektubi Kalemî Hulefasından Süleyman Efendi
Aza	Büberoğlu Yuvanaki Efendi
Aza	Teodos Efendi
Aza	Şahbazyan Manuk Efendi
İdare Heyeti	
Müdür-i Umumi	Abdurrahim Efendi (Saniye)
Müdür Muavini ve Muallimi	İhsan Fikri Efendi
Muhasebe ve İmalat Memuru	Ahmed Muhtar Efendi
Muhasebe Katibi	Abdurrahman Efendi
İmalat	Emin Efendi
Mübayaa Memuru	Hayri Efendi
Muallim Şevki Efendi	Diğeri Abdülkadir Efendi
Marangoz Ustası	Vehbi Efendi
Tesviyeci	Kadri Efendi
Tornacı	Faik Efendi
Ocakçı	Petro Efendi
Arabacı	Ohan Usta
Terzi Ustası Begos Efendi	Muavini Vayis Usta

Kunduracı Ustası Usta Luka	Muavini Bünyamin Kalfa	
Hademe 8		
	Öğrenci	
Müslim	Gayr-ı Müslim	Yekûn
66	15	81

Kaynak: (Hasgül, 2016: 165)

Tablo 2'de görüldüğü üzere Hamidiye Sanayi Mektebi'nin İdare Meclisi içerisinde başta Adana Valisi Bahri Paşa olmak üzere Adana idarecileri ve eşrafi yer almıştır. Mektep idare heyetinde ise okul çalışanları görev almışlardır.

Adana Sanayi Mektebi'nin yıllık ders cetveli 6 Şubat 1901 tarihinde yayınlanmıştır. Buna göre okul süresi 5 yıl olarak belirlenmiştir. Ders müfredatında kültür dersleri, dini dersler ve yabancı dil dersleri olduğu görülmüştür. Ancak yıllık ders cetvelinde kültür derslerinin haftada kaç saat okutulacağı belirtilmemiştir (Gönüllü, 2019: 186).

Tablo 3: Adana Sanayi Mektebi Ders Cetveli

Adana Hamidiye Sanayi Mektebi Ders Cetveli				
Birinci Sene	İkinci Sene	Üçüncü Sene	Dördüncü Sene	Beşinci Sene
Elifba (Kıraat ve İmlâ)	Sarf Osmanî Kavaid-i İbtidaiye	İlm-i Hâl	Vezaif-i Diniye ve Ahlak	Tarih ve Ahlak (Muhtasar)
Hesâb-ı Zihni	Hüsn-i Hatt	Kavaid-i Lisâniye ve İmlâ	Hendese Sutuh ve Ecsam (Geometri, Yüzeyler ve Cisimler)	Muhtasar Coğrafya- yı Umumi
İlm-i Hal (Muhtasar)	İlm-i Hal	Hüsn-i Hatt	Fransızca Elifba ve Kıraat	Makine (Muhtasar)
Farisi (Talim-i Farisiden Bir Miktar)	Hesâb (İmâl-i Erbaa)	Hesab (Kesr-i Âdîve A'sârî) (Basit ve Ondalık Kesir)	Arabî (Sarf)	Hükümet (Muhtasar)
-	Hendese-i Hattiye	Hendese (Hendese-i Resmiye)	Memâlik-i Osmaniye Coğrafyası	Fransızca (Kıraata Devam)

-	Farisi (Usûl-i Fârisi)	Fârisi	Kavaid-i Lisanîye ve Kitâbet	Kavaid-i Osmaniye ve Küttâb
-	Resim	Arabî (Mebâdî-i Sarf)	Resim	İmlâ-i Usûl-i Defteri
-	-	Resim	-	Resim

Kaynak: (Hasgöl, 2016: s. 163)

Tablo 3’te görüldüğü gibi öğrencilere Adana Hamidiye Sanayi Mektebi ders müfredatında dini ilimler, beşeri ilimler ile teknik ilimlere dayalı bir eğitim verilmiştir.

Sanayi Mektebi’nde yetiştirilecek kalifiye elemanlar aracılığıyla tarım aletlerinin tamirinin yapılması da amaçlanmıştır. Okulda yetenekli “fen-i makineye bi-hakkın muktedir makinistler” yetiştirmek için hükümetin ödenek ayırması istenmiştir. Tarım aletlerinin tamirinde işten anlayan usta olmaması dolayısıyla demirci, tenekeci, kalaycı ve terzi çırakları tarafından yapılan onarım işlerinden kaynaklı büyük sorunların önüne geçilmesi amaçlanmıştır. Çünkü işten anlamaz çıraklar 15-20 lira ya da maktu bir ücret karşılığında çalışmakta fakat işten anlamadıkları için her yıl birçok tarım aletinin kullanılamaz hale gelmesine neden olmaktadır (İtidal: 16 Haziran 1325 [29 Haziran 1909]).

İkinci Meşrutiyet Dönemi’nin hemen başında okulun terzilik ve kunduracılık bölümleri “Sanayi-i adiyedendir.” denilerek kaldırılmıştır. Birinci Dünya Savaşı sırasında askeri imalathaneye dönüştürülen yapı, Fransız işgali sırasında garaj olarak kullanılmış, 1922 yılında tekrar okul olma vasfını kazanmıştır. Cumhuriyet’in kurulduğu dönemde Adana’da bulunan ustalar ve sanayiciler ya bu okuldan yetişmişler veya okulda yetişenlerin çırakları durumundadırlar. Fransız işgali sonlandıktan sonra tesviyecilik, dökümcülük, tornacılık, ocakçılık, motorculuk bölümlerini içine alan demirhanesi, terzihanesi, kundurhanesi ve marangozhanesi bulunmaktaydı. Milli Mücadele’den sonra 15 Mart 1923 tarihinde Adana’ya gelen Mustafa Kemal Paşa, 16 Mart günü Kolordu Komutanlığı, Ulu Cami, Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti, Hastane ile Öğretmenler Cemiyeti’nin yanında Adana Hamidiye Sanayi Mektebi’ni de ziyaret etmiştir. Adana Sanayi Mektebi, 1924 yılında öğretmen ve öğrencilerin tepkisine rağmen kapatılmıştır. Öğrenci ve öğretmenler okulun tahtasına “Kara gün” yazmışlardır. (Yurtsever, v.d., 1998: 40-41). Adana Sanayi Mektebi binası Cumhuriyet döneminde de Türk eğitiminin hizmetinde olmaya devam etmiştir. Mektep binası ilk önce İnkılâp İlkokulu olarak kullanılmıştır. Günümüzde ise İnkılâp İmam Hatip Ortaokulu olarak faaliyet göstermektedir (Gönüllü, 2019: 184).

2. Adana Sanayi Mektebi Üzerinde Hâkimiyet Mücadelesi ve “Sandalye Kavgası” Olayı

Mektep idaresinin ve öğretmen kadrosunun zenginliği, kurulduğu andan itibaren okulun başarısını artırmıştır. Ancak okul öğretmenlerinden İhsan Fikri ve Ahmed Muhtar³ Beyler, Adana Maarif Müdürü Ahmet Fevzi Bey tarafından üst makamlara şikâyet edilmiştir. Maarif müdürünün

³ **Ahmed Muhtar Bey:** 1876 (1292) da Muş’ta doğmuştur. Cizrelizade Mustafa Rıza Bey’in oğlu olup orta derecede öğrenim görmüştür. Genç yaşından itibaren Padişah Abdülhamit’e karşı çıktığı için 1899’da Payas Kalesi’ne sürgün edilmiştir. Bir süre sonra sürgün yeri Adana olarak değiştirilmiştir. Adana’da bulunduğu süre içinde Sanayi Mektebi’nde Öğretmenlik ve Müdür Muavinliği yapmıştır. Meşrutiyetin ilanında sürgün kararı kaldırıldıktan sonra Adana’da kalarak çiftçilikle uğraşmıştır. Mondros Mütarekesi’nden sonra yörenin Fransızlar tarafından işgali üzerine Millî Mücadeleye katılarak Müdafaa-yı Hukuk ve Kuva-i Milliye Teşkilatında çalışmıştır. I. Dönem TBMM seçimlerinde Mersin Milletvekili olarak 9 Mayıs 1920’de Meclis’e katılmıştır. Ancak, Teşkilâtın gösterdiği lüzum üzerine, bir süre sonra yörede görev yapmak üzere izinli sayılmıştır. Ankara Antlaşması’ndan sonra Meclis’e geri dönmüştür. Milletvekilliği sona erince Adana’ya dönen Muhtar Fikri Bey 23 Temmuz 1930’da vefat etmiştir. Evli olup dokuz çocuk babası Muhtar Fikri Bey’in ailesi Soyadı Kanunu’ndan sonra “Gücüm” soyadını almıştır. (Çoker, 1995: 786, 787)

şikâyetlerinin temel nedeni; Adana Sanayi Mektebi'nin, Sanayi ve Ticaret Odası bünyesinde eğitim vermesi ve eğitim kalitesi açısından maarif çatısı altında eğitim veren okullardan daha başarılı olmasıydı. Şikâyet edilen iki öğretmen de Ahmet Fevzi Bey hakkında Maarif ve Dâhiliye nezaretlerine şikâyette bulunmuştur. Yaşananlar Ahmet Fevzi Bey'in, suçlamalarının dozunu arttırmasına neden olmuş; iki öğretmen hakkında "haya sınırlarını zorlayan ahlaksızca" ithamlarda bulunmuştur. 1903 yılının Şubat'ında farklı zamanlarda dört şikâyet mektubu Maarif Nezareti'ne gönderilmiştir. Şikâyetler üzerine Nezaret, Dâhiliye Nezareti'nden okul yöneticileri hakkında soruşturma açılmasını istemiş ve okul yönetimi hakkında soruşturma açılmıştır. Süreç altı aydan fazla sürmüş, Ahmet Fevzi Bey'in okul yönetimi ve öğretmenleri hakkındaki ithamlarının doğru olmadığı kanaati hâsıl olmuştur. 30 Eylül 1903 tarihli Adana yöneticilerinin de onayından geçen bir raporda İhsan Fikri ve Ahmed Muhtar Bey'in görev yaptığı okulun birkaç senede önemli aşamalar kat ettiği ifade edilmiştir. Yine onların hizmetlerinden övgüyle bahsedilmiş, eğitim hayatına aykırı davranışlarının görülmediği ifade edilmiştir. Özellikle İhsan Fikri ve Ahmed Muhtar şikâyet edilmiştir. Raporda daha önce birçok defa sürgüne gönderilen bu şahısların eğitim vermesinin sakıncalarına değinilmiştir (Uçar v.d., 2014: 15).

Adana Valisi Bahri Paşa, okul öğretmenlerinin çalışmalarını yakından takip etmiştir. Fahri başkan olduğu okulda İhsan Fikri ve Ahmed Muhtar Beyler, Bahri Paşa'nın takdirini kazanmışlardır. Bu şahıslardan İhsan Fikri Bey, okul müdürlüğü görevine getirilmiştir. Okul çalışanlarının gayretlerinden çok etkilenen Bahri Paşa, iki çalışana yaptıkları hizmetler dolayısıyla beşinci rütbeden bir Mecidi nişanı verilmesini, Ticaret ve Nafia Nezareti'nden, talep etmiştir. 1905 yılında İhsan Fikri ve Ahmed Muhtar Beyler padişah iradesiyle mecidiye nişanı ile taltif edilmişlerdir. Bahsi geçen gelişmeden sonra müdür yardımcılığı görevine Ahmed Muhtar Bey getirilmiştir. Bundan sonra okulu İhsan Fikri ve Ahmed Muhtar yönetmeye başlamışlardır (Uçar v.d., 2014: 15).

1907 yılında her iki idareci hakkında yapılan şikâyetler üzerine soruşturma başlatılmıştır. Adana'da etkin bir şahsiyet olan İhsan Fikri ve Ahmed Muhtar Beyler şikâyetler dolayısıyla Ermenilerin dini lideri Papaz Muşeg'in de içerisinde bulunduğu bir komisyon marifetiyle görevini terke zorlanmış, İhsan Fikri'nin yerine mektep müdürlüğüne Gergerli Ali getirilmiştir. Bu istifadan sonra Adana Sanayi Mektebi üzerindeki hâkimiyet mücadelesi de yeni bir boyut kazanmıştır. Adana Olayları öncesinde Türkler arasında bölünmeye neden olan ve "Sandalye Kavgası" olarak ta nitelendirilen olay bu çekişmelerin sonucunda ortaya çıkmıştır. Sanayi Mektebi'nde müdürlük görevinde bulunan Gergerli Ali ile İhsan Fikri arasında "haleflik ve seleflik" davası baş göstermiş, birbirlerine karşılıklı olarak çok sert sözler sarf etmeye başlamışlardır. Yapılanları hazmedemeyen İhsan Fikri ve Muhtar Fikri, Vali Cevad Bey aleyhine miting yapmaya çalışmışlardır (Toros, 1996: 49, 50).

İhsan Fikri Bey, olayın arkasında kendisinin olduğu fikrini reddetmekte, görevden kendi rızasıyla ayrıldığını, Gergerli Ali'yi azlettirerek müdürlüğe kendisinin gelmek istediği iddialarının yalan olduğunu yazmaktaydı (İtidal: 14 Mart 1325 [27 Mart 1909]).

Adana Sanayi Mektebi üzerindeki hâkimiyet mücadelesi İtidal gazetesinin 6 Ocak 1909 tarihli nüshasına yansımıştır. Gazetede "Hizmet mi, Kabahat mi" adlı bir yazıda; İkinci Meşrutiyet'in ilanı ile birlikte oluşan ortamda üstü örtülen gerçeklerin gün yüzüne çıkmaya başladığı ifade edilmiştir. Buna bir örnek de Sanayi Mektebi Kâtibi Hayri Efendi'nin, aynı kurumun Müdürü Ali Sadi Efendi'nin (Gergerli Ali) Adana Sanayi Mektebi'nin parasını kendi şahsi harcamaları için kullandığı hakkında valiliğe şikâyet etmesi olmuştur. Hâlbuki eskiden beri Gergerli Ali Bey, şehir ileri gelenleri tarafından oldukça iyi bir insan olarak bilinmekteyken böyle bir durumun ortaya çıkması zihinleri bulandırmıştır. Şehirde, Hayri Efendi'nin iddiaları oldukça ses getirmiş, söylediklerinin doğruluğu veya yanlışlığı üzerinde oldukça yoğun tartışmalar yaşanmıştır. Gerginlik şehir yöneticilerine de sirayet etmiş ancak, bir sonuç alınmamıştır. Gazetede; ihbarın kamu menfaatine yararlı olmak için yapıldığı, suçlamaların doğruluğu halinde Ali Bey'in cezalandırılması, eğer suçsuz ise Hayri Bey'in müfteri olarak suçlanması gerektiği yazılmıştır. Olayın tahkikatı sonuçlanmadan Gergerli Ali'nin arzusu ile Hayri Bey'in görevinden alınmasının izahı istenmiştir. İtidal, Vali Cevad Bey'in olaylardan haberi olup olmadığına yönelik sorular yönelmiştir. Üstelik Hayri Bey, iddialarını ispat edeceğini söyleyerek Gergerli Ali'yi mahkemeye davet etmiş; Gergerli

Ali ise hiçbir tepki vermeyerek üzerindeki şüpheleri arttırmıştır. Hayri Bey'in iddialarının sağlam delillere dayandığı, buna rağmen ihbar dolayısıyla Hayri Bey'in görevden el çektirilmesinin hukuki olarak vicdana sığmadığı belirtilmiştir. Hatta bu olayın benzer hukuksuzlukları ihbar edenlerin cesaretlerini kıracağı görüşü ortaya atılmıştır. Gazete; haksızlık karşısında susmalarının mümkün olmadığını, Hayri Bey'in görevine iade edilmesini, iki aydan beri ödenmeyen maaşının müsebbiplerinden tahsilini talep etmiştir. Tahkikat sonuçlandıktan sonra eğer Hayri Bey'in söylediklerinin iftira olduğu ortaya çıkarsa cezasını çekmesine kimsenin itiraz etmeyeceği; aksine Gergerli Ali'nin suçluluğu ortaya çıkarsa -İtidal gazetesi onun himaye gördüğü düşüncesindeydi-himaye edenlerin utanmaları gerektiği açıkça beyan edilmiştir (İtidal: 24 Kânûn-ı Evvel 1324 [6 Ocak 1909]).

15 Ağustos 1908 tarihinde Hayri Efendi'nin ihbarı üzerine açılan ve dokuz ay devam eden mahkeme, 3 Nisan 1909 tarihinde Gergerli Ali'nin, oy çokluğuyla beraat etmesi ile sonuçlanmıştır. Hayri Bey, mahkeme kararı sonrasında İtidal gazetesinde "*Mekteb-i Sanayi Meselesi ve Safahâtı*" başlığı altında bir yazı neşretmiştir. Hayri Bey'in anlattıklarına göre 1907 yılının Eylül/Ekim aylarında Sanayi Mektebi müdürlüğüne 1.500 kuruş maaşla getirilmiş olan Gergerli Ali Efendi, göreve başladıktan üç dört ay sonra yaptığı uygulamalarla kendisinin dikkatini çekmiştir. Uygulamaları şikâyet etmekten, Bahri Paşa ile Gergerli Ali arasındaki ilişkilerin iyi olması dolayısıyla vazgeçtiğini, İstibdat döneminde böyle bir şikâyette bulunmasının kendisinin hapse atılmasıyla neticeleneceğinden çekindiği için böyle bir girişimde bulunmadığını ve okuldaki uygulamalar dolayısıyla geceler boyu ağladığını dile getirmiştir. Hürriyetin ilanını takip eden süreçte durumu hemen vilayete bildirdiğini, okulun kasasında 500 lira olması gerektiği gibi, Ali Efendi'nin zimmetinde birkaç yüz lira bulunduğunu bildiğini ifade etmiştir. Vali Vekili Miriliva Ali Paşa'nın ve Erkan-ı Vilayetin tereddüt ettiklerini dile getirmiştir. Birkaç gün sonra ise Debbagzade Hacı Ali, Muhasebe Mümeyyizi Nazmi ve Ziraat Bankası Memuru Sabri Efendi'den teşkil edilen bir komisyon okula yollanmıştır. Komisyon; Ali Efendi'nin çiftlikte olması ve odasının kilitli bulunması dolayısıyla müdür odasının kapısını mühürlemekle yetinmiş ancak, kasayı mühürlememiştir. Ali Efendi, iki gün daha çiftliğinden gelmemiş ve iki gün de şehirde bulunduğu halde okula uğramamıştır. Hayri Efendi'nin gayretleri sonucu Gergerli Ali Sanayi Mektebi'ne getirilmiştir. Ardından tekrar araştırma yapmak üzere komisyon okula gelerek odayı açmış, sonrasında kasa açılarak içerisinden 841,5 kuruş nakit ve 30 liralık çek çıkmıştır. Ardından marangozhaneye inilmiş, orada Gergerli Ali'ye ait masanın gözlerinde beşer liralık 8 adet banknot çıkmıştır. Gergerli Ali soruşturma komisyonuna; George Lütfullah Efendi'ye 400 liralık mal sipariş ettiğine ve bu paranın 200 lirasını ödediğine dair mühürlü bir kâğıt göstermiştir. Beyrut ve Şam'a gittiği zaman kundurahane için getirdiği kereste ve demirhane için getirdiği demirin bedeli olarak 3.500 kuruş ödediğini belirtmiştir. Manoli Tırpani Efendi'ye makine bedeli olarak 111 lira ödediğine dair düzenlenmiş bir kambiyal (senet) göstermiştir. Heyet tarafından yapılan incelemede harcamalarda açık olmadığı kararı çıkmış ve bu yönde rapor tutulmuştur (İtidal: 21 Mart 1325 [3 Nisan 1909]).

Hayri Efendi, soruşturma komisyonu tarafından hazırlanmış raporu da ciddi biçimde eleştirmiş ve rapordaki eksik gördüğü yönleri şu şekilde belirtmiştir. Kasa dışında bulunan ve mühürlü olmayan yerdeki paraların sonradan konulmuş olduğunun açık bir şekilde görüldüğünden bahsetmiştir. Yine Gergerli Ali'nin 40 lirayı daha güvenli olan kasada saklaması gerekirken marangozhanede cam bir kasada saklamasının, ihbarın gerçekleştirildiği andan incelemenin yapıldığı dört beş günlük sürede diğer evraklarla birlikte konulmuş olduğunun şüpheye yer bırakmayacak kadar açık olduğunu dile getirmiştir. Hayri Bey, köye giden bir insanın "para ve evrak-ı nakdiyeyi" masa gözünde bırakmasının mantıklı bir yönünün olmadığı; Mösyö George'a verildiği iddia edilen paranın ihbardan önce mi sonra mı verildiğine dair inceleme yapılması için tüccarın defterine başvurulması hakkında inceleme komisyonuna yaptığı teklifin reddedildiğini belirtmiştir. Tırpani'ye verildiği belirtilen paranın ise aynı yolla araştırılması istenmiştir. Kambiyalin (senedin) günü geçeli bir sene olmuş ve bedeli ödenmemiş, komisyon ise bunu da dikkate almamıştır. Hayri Efendi'ye göre senetler, ihbar tarihinden sonra açığı kapatmak ve incelemeyi aklamak için düzenlenmiştir (İtidal: 21 Mart 1325 [3 Nisan 1909]).

Hayri Bey'e göre Gergerli Ali, okulun parasını çiftliğinde kullanmaktaydı. Bunun en açık delili kasadan 8 lira çıkması idi. Gergerli Ali'nin 1907'de Beyrut ve Şam'a şahsi işleri için gittiğini ve buna kılıf olarak okula ufak tefek şey alma bahanesini uydurduğunu belirtmiştir. Gergerli Ali, bu gidiş için 20 lira harcırah kullanmasına karşılık Sanayi Mektebi'nin ihtiyaçları için sadece 30 liralık eşya almıştır. Bahsi geçen eşyaların sipariş edilmesi veya Adana'dan temini halinde daha ucuza mal edilmesinin mümkün olabileceği; Gergerli Ali'nin Beyrut-Şam gezisini de okul bütçesinden karşılayarak kurumu zarara uğrattığını iddia etmiştir (İtidal: 21 Mart 1325 [3 Nisan 1909]).

Sonuç

Kimstesiz çocukların barınması, iaşelerinin temini ve suça karışan çocukların ıslahı için onlara meslek edindirmek amacıyla Mithat Paşa'nın gayretleri neticesinde 1863 yılında Niş'te açılmış olan İslahhane, alanında bir ilk olmuş ve bu İslahhanenin benzerleri kısa sürede Osmanlı coğrafyasının pek çok yerinde açılmıştır. Bu kurumlar; devlet desteği olmadan ayakta kalmaya çalıştığından ve uygulamaları ülke geneleninde bir program dâhilinde olmadığından istenilen verim elde edilememiştir. Sultan II. Abdülhamid'in tahta çıkışının 25. yıldönümü münasebetiyle İslahhaneler, Hamidiye Sanayi Mektepleri'ne dönüştürülmüştür. Hamidiye Sanayi Mektepleri modern sivil teknik eğitim tarihimizde önemli bir yer tutmuştur. Bu çerçevede açılan okullardan birisi de Adana Hamidiye Sanayi Mektebi'dir.

Adana Valisi Bahri Paşa'nın himmetleri ve İhsan Fikri Bey'in gayretleri neticesinde 22 Ağustos 1900 tarihinde eğitim-öğretim faaliyetlerine başlayan Adana Sanayi Mektebi'nin kuruluşunda Adana Valiliğinin, mahalli halkın; Adana Ticaret, Ziraat ve Sanayi Odası'nın da ciddi katkıları olmuştur.

Okulun eğitim-öğretim faaliyetleri başladıktan sonra okulda maaş ile çalışan görevliler olduğu gibi; herhangi bir ücret almadan gönüllü olarak çalışan öğretmenler ve ustalar olmuştur. Adana il bütçesinden aktarılan ödenekler, hayırseverlerden alınan yardımlar, piyango çekilişleri, okul için alınan ek vergiler sayesinde okulun karşılanmış olduğu maddi sıkıntılar da önemli ölçüde giderilmiştir. Adana'da sivil teknik eğitimin gelişmesi için maddi manevi desteklenmiş olan Adana Sanayi Mektebi kısa süre içerisinde ilgi odağı olmuştur.

Bu durum ilk önce Adana Maarif Müdürü Ahmet Fevzi Bey'in, Sanayi Mektebi öğretmenlerinden Ahmed Muhtar ve İhsan Fikri Beyleri asılsız iddialarla şikâyet etmesine neden olmuşsa da yapılan soruşturma neticesinde Ahmed Muhtar ve İhsan Fikri Beyler aklanmışlardır. Bu iki öğretmenin okulun başarısı için göstermiş oldukları yoğun çaba neticesinde, Vali Bahri Paşa'nın isteği üzerine, beşinci dereceden Mecidi Nişanı ile ödüllendirilmesi ile sonuçlanmıştır. Ardından, okul idaresi bu iki öğretmenin eline geçmiş olsa da 1907'de haklarında açılan bir soruşturma üzerine Ahmed Muhtar ve İhsan Fikri Beyler yaşananları hak etmediklerini düşünerek istifa etmişlerdir.

İhsan Fikri Bey'den sonra mektep müdürlüğüne Adana eşrafından Gergerli Ali getirilmiş ve sonraki süreçte İhsan Fikri ile Gergerli Ali arasında bir halef-selef mücadelesi başlamıştır. Meşrutiyetin ilanı sonrasında, Adana Sanayi Mektebi Katibi Hayri Bey tarafından İhsan Fikri Bey'in sahibi olduğu İtidal gazetesinde Mektep Müdürü Gergerli Ali'nin yolsuzlukları hakkında yazılar yayınlanmaya başlamıştır. Gergerli Ali hakkındaki iddialar şehirde ciddi bir ses getirmiştir. İddialar üzerine yapılan soruşturmalar ve 9 ay süren mahkeme neticesinde Gergerli Ali oy çokluğuyla suçsuz bulunmuştur. Mahkeme süreci içerisinde görevinden uzaklaştırılan Hayri Bey istibdad döneminden hürriyete geçişle birlikte bazı şeylerin değişeceğine inanarak ihbarda bulunduğunu açıklamıştır. Ama Gergerli Ali'nin, ihbarının ilk anından itibaren Adana'daki yöneticiler tarafından korunduğunu iddia etmiştir. Hayri Bey'e göre; halkın maddi manevi bir seferberlikle faaliyete geçirmiş olduğu Adana Sanayi Mektebi bütçesi Gergerli Ali tarafından şahsi işleri ve çiftliğinin geliştirilmesi için kullanılmıştır.

İhsan Fikri Bey istifa ettikten sonra Adana Sanayi Mektebi'nin işleyişine karışmadığını iddia etse de Hayri Bey'in iddialarının İhsan Fikri Bey'in sahibi olduğu İtidal gazetesinde yer buluyor olması; Gergerli Ali ile bir çekişme içerisinde olduğunu, Adana Sanayi Mektebi üzerindeki hâkimiyet mücadelesinin devam ettiğini göstermiştir.

Kaynakça

Adana Vilayet Salnamesi 1293/1876.

Adana Vilayet Salnamesi 1294/1877.

Çoker, Fahri (1995), **Türk Parlamento Tarihi Millî Mücadele ve TBMM I. Dönem 1919-1923**, C. III), TBMM Vakfı Yayınları, Ankara.

Değirmenci, Gülşan (2019), *Adana Basın Tarihi (1873-2000)*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Nevşehir Hacıbektas Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Nevşehir.

Gönüllü, Ali Rıza (2019), “Sultan II. Abdülhamid’in Bir Yadigârı: Adana Hamidiye Sanayi Mektebi”, **USAD**, S. 10, s. 179-202.

Hasgül, Sırma (2016), *Salnâmelere Göre Adana Vilâyeti'nin Demografik ve Kültürel Yapısı (Adana Merkez, Kozan, Cebel-i Bereket, İçel ve Mersin Sancağı)*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mersin.

İtidal Gazetesi, S.28, 14 Mart 1325 [27 Mart 1909].

İtidal Gazetesi, S.30, 21 Mart 1325 [3 Nisan 1909].

İtidal Gazetesi, S.56, 16 Haziran 1325 [29 Haziran 1909].

İtidal Gazetesi, S.7, 24 Kânûn-ı Evvel 1324 [6 Ocak 1909].

Kaplan, Halil İbrahim (2001), *Salnâmelere Göre Adana (1880-1900)*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.

Karataşer, Büşra. (2017), “Konya Hamidiye Sanayi Mektebi (1901-1906)”, **Kırklareli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, C. 6, S. 1, s. 121-138.

Karsandık, Özlem (2012), *Çağdaşlaşma Sürecinde Adana (1839-1876)*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Koç, Bekir (2007), “Osmanlı İslahanelerinin İşlevlerine İlişkin Bazı Görüşler”, **Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, C. 6 S. 2, s. 36-50.

Koçer, Hasan Ali (1992), **Türkiye'de Modern Eğitimin Doğuşu ve Gelişimi**, Millî Eğitim Bakanlığı, Ankara.

Öztürk, Cemil (1999), “İslahane”, **Diyanet İslam Ansiklopedisi**, C. 19, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul.

Toros, Taha (1996), **Ali Münif Bey'in Hatıraları**, İsis Yayınları, İstanbul.

Uçar, Ahmet- Erkan, Kemal- Soydemir, Selman (2014) **Adana İtidal gazetesi (5 Eylül 1908-31 Temmuz 1909)**, C.1-2, TTK Yayınları, Ankara.

Yıldırım Mehmet Ali (2013), “Osmanlı Vilayetlerinde Mesleki-Teknik Eğitimin Gelişimine Bakışlar: Bursa Sanayi Mektebi”, **Karadeniz Araştırmaları**, S. 37, s. 71-90.

Yurtsever, Cezmi- Can, Sadık- Arabacı, Nazan- İnci, Neslihan (1998), **Adana'da Cumhuriyet Öncesi ve Cumhuriyet Dönemi Eğitim**, Adana Valiliği Yayınları, Adana.